

Радмила Войтович,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри філософії
і методології державного управління НАДУ

Глобальна контракція як засіб здійснення глобальної інтеграції та її вплив на державне управління

У межах статті проведено теоретико-методологічний аналіз глобальної контракції як засобу здійснення глобальної інтеграції, на підставі чого виявлено її вплив на систему державного управління, конкретизовано її зміст та специфіку реалізації в сучасних умовах глобалізаційного розвитку, наведено основні форми, показано особливості її впливу на формування та реалізацію внутрішньої і зовнішньої політики держави, розроблено основні прийоми посилення геополітичного статусу України та підвищення її міжнародного престижу.

Ключові слова: розширення проти інтеграції, глобальна контракція, геополітична контракція, геокультурні зони, геополітичні зони, глобалізація, світова інтеграція, глобалізаційний процес, політична експансія, геополітична експансія, національна держава, географічне розширення, глобальна політика, національна ідентичність.

Within this article the theoretical and methodological analysis of the global contraction as a means of global integration on the basis of which found its impact on public administration system is specified, its contents and specific implementation in the current conditions of globalization, are the main form, the features of its influence on the formation and of domestic and foreign policy, developed the basic techniques to strengthen Ukraine's geopolitical status and enhancing its international prestige.

Key words: extension against integration, global contraction, geopolitical contraction, geocultural zone geopolitical zone, globalization, global integration and globalization processes, political propaganda, and geopolitical expansion, national state, geographic expansion, global politics, national identity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальна інтеграція в її сучасному варіанті приводить до "переформатування" структури світу, що зумов-

лює потребу коригування національних стратегій соціально-економічного та політичного розвитку, загострюючи наявні або породжуючи нові виклики, увиразнює необхідність широкого науково-практичного дискурсу щодо пошуку механізмів оптимізації системи державного управління.

Глобальна інтеграція передусім являє собою засіб об'єднання держав на всіх рівнях суспільного розвитку, забезпечує структурну трансформацію сучасної системи міжнародних відносин, сприяє паритетному розподілу соціально-політичного, економічного та культурного потенціалу між державами в умовах спільного глобалізаційного вектора розвитку. Одним із засобів здійснення глобальної інтеграції в сучасних умовах розвитку світу є глобальна експансія - просторове розширення у взаємодії між державами. Протилежною формою глобальної експансії є "глобальна контракція", тобто втрата простору, просторове зжаття (стискання) держави в результаті розширення впливу на неї іншої держави.

Під глобальною контракцією ми розуміємо концентрацію національних ресурсів (інтересів) з метою вироблення ефективної стратегії розвитку держави на умовах її включення у світові геополітичні процеси, а точніше вміння та здатність протистояти глобальній експансії (глобальному розширенню), що перешкоджає збереженню власних національних стратегій державного управління.

Важливим питанням, яке постає в контексті даного дослідження, є вироблення шляхів реалізації глобальної контракції як альтернативи в протистоянні глобальній експансії у функціонуванні системи державного управління. При цьому слід виходити з того, що для ефективності внутрішньої політики глобальна експансія є необхідною умовою. Якщо вона застосовується зовнішніми суб'єктами глобального простору стосовно окремої національної держави, то це, безумовно, для неї виклик (небезпека). Глобальна контракція як засіб протистояння стратегії глобальної експансії для національної держави становить також свої ризики, оскільки вона позбавляється можливості справляння зовнішнього впливу на функціонування відповідного геополітичного простору, оскільки сама перебуває під чітко регламентованим впливом окремих геополітичних суб'єктів (окремих держав, наділених відповідними формами впливу на інших, які є економічно потужнішими та політично зрілішими).

Відповідно до цього важливо визначити, що глобальна експансія на сучасному етапі геополітичного розвитку є основною потребою в стратегії суспільного розвитку окремої національної держави, яка дбає про свій геостратегічний статус у світі. Саме тому надзвичайно важливим питанням є визначення стратегії глобальної експансії, а відповідно до цього з'ясування факторів, які приводять державу у стан геополітичної контракції, адже закономірно негативний вплив глобалізації на державу призводить до геополітичного зжаття, а отже, і до глобальної контракції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Означена проблематика виступає предметом дослідження в працях більшості західноєвропейських учених, зокрема таких як: З.Бауман, З.Бжезинський, Д.Белл, Л.Браун, Е.Гор, П.Бергер, П.Бурд'є, П.Бьюкеннан, Б.Вальденфельс, Е.Гідденс, А.Колодко, А.Урсул, А.Уткін, Д.Стігліц, Д.Хелд. Однак предметом дослідницьких пошуків цих учених виступає опосередкований аналіз сутності "геополітичного розширення", завдяки чому проблема її протиставлення інтеграційним процесам та її впливу на реалізацію державного управління й досі залишається належно методологічно не розробленою.

Закономірно глобалізація та її вплив призводять до процесу "геополітичного зжаття". Це пов'язується, зокрема, з тим, що "глобалізація передбачає феноменологічне елімінування простору та генералізацію часу, в результаті чого планета "стискається", відстані між державами скорочуються" [1]. Мета такої глобальної контракції полягає в тому, як швидко та ефективно зжати свій потенціал таким чином, аби він працював на інтереси власної країни. Це цілком логічно, оскільки будь-яка держава насамперед опікується тим, "як сформувати власний простір - простір Влади, який може не обмежуватись реально існуючими державними кордонами" [1]. Це, у свою чергу, свідчить про те, що важливу роль у контексті здійснення глобальної контракції відіграє потенціал ефективності влади, саме потенціал того, наскільки вона здатна протистояти експансивному впливу іншої держави в процесі здійснення своєї державної політики. Здебільшого форму такого протистояння експансії вчені вбачають у реальному розширенні своєї території шляхом приєднання чужої та формування нової системи кордонів. Це, у свою чергу, є можливим завдяки здійсненню політики глобальної контракції як основного засобу реалізації глобальної інтеграції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної статті - здійснити теоретико-методологічний аналіз глобальної контракції як засобу здійснення глобальної інтеграції. На підставі цього виявлено її вплив на систему державного управління, конкретизовано її зміст та специфіку реалізації в сучасних умовах глобалізаційного розвитку, наведено основні форми, показано особливості її впливу на формування й реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики держави, розроблено основні прийоми посилення геополітичного статусу України та підвищення її міжнародного престижу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобальна контракція забезпечує формування геостратегічного образу держави в умовах глобалізації. Цей образ, на нашу думку, являє собою сукупність цінностей, норм, знаків, які формують символічне уявлення про державу, її територію, традиції, менталітет, систему організації влади тощо. Створення таких геостратегічних образів передусім має враховувати: геополітичне та геостратегічне цілеспрямоване кон-

струювання (коли держава має на меті справляння концентрованого впливу на іншу державу, в результаті чого вона шукає найбільше точок перетину між ними); геополітична деконструкція (коли конструюється новий геостратегічний образ держави, який принципово відрізняється від стереотипного сприйняття її в минулому), геополітична ідентифікація (наскільки та чи інша держава ідентифікує свою належність до глобального простору і як вона бачить свою роль у ньому - лідера чи аутсайдера). Виходячи з цього можна чітко ідентифікувати геостратегічний образ окремої держави, а відповідно до цього ідентифікувати її роль у розвитку сучасного світу. Геостратегічний образ держави може визначати закономірності її розвитку, а відповідно до цього і ставлення до неї світової спільноти. Так, до прикладу, такий образ може бути конфронтаційним (характеризується спрямованістю на реалізацію агресивних форм здійснення зовнішньої політики), чи ліберальним (спрямованим на налагодження діалогу між державами).

Таким чином, глобальна контракція, яка забезпечує формування відповідного геостратегічного образу окремої держави та її вплив на розвиток сучасного світу, приводить до формування певного інтегрованого простору. Такий простір, на нашу думку, може бути охарактеризований за допомогою відповідних його форм:

- *анаморфний геостратегічний простір* (соціально-економічний, політичний та культурний простір національної держави, який видозмінений відповідно до умов глобалізаційного розвитку);
- *автономний геостратегічний простір* (це простір розвитку окремої держави, який спрямований на виключну реалізацію національних інтересів в умовах глобалізації і спирається на свої власні сили);
- *динамічний геостратегічний простір* (характеризується спрямованістю окремої національної держави на досягнення геополітичного та економічного компромісу між державами).

Така форма інтегрованого простору фактично і сприяє формуванню відповідної геостратегічної картини світу в межах певної національної держави.

Врахування таких форм інтегративних просторів є важливою складовою у контексті формування та здійснення зовнішньої політики. Це, у свою чергу, забезпечить відповідний рівень передбачуваності стратегії дипломатичних зв'язків між державами, наскільки їх інтереси є глобально концентрованими і те, наскільки ці інтереси можуть бути реалізованими в умовах відповідної форми глобальної інтеграції.

Особливий інтерес для розгляду зазначених аспектів становить концепція *Ф.Ратцеля*, яка, незважаючи на свою історичну архаїчність, найбільшою мірою розкриває зміст глобальної контракції, властивої для сучасних глобалізаційних процесів. Так, зокрема, учений, пояснюючи сутність простору, розуміє під ним не лише територію, а переважно живий організм,

політичну силу, адже, на його думку, кожен народ має своє просторове відчуття, яке лежить в основі просторової концепції держави, яка створюється народом. Просторова концепція в його розумінні - це уявлення про можливі обмеження просторових володінь даного народу, а тому занепад держави завжди пов'язується з послабленням просторового відчуття народу. Виходячи з того, що держава є живим організмом, особливості її функціонування визначаються законами, які встановлюють зміст та форму геополітики держави. *Ф.Ратцель* виокремив сім таких законів, які відповідною мірою і сьогодні можуть охарактеризувати зміст глобальної експансії, яка з необхідністю потребує глобальної контракції:

1. Простір держави розширюється залежно від рівня розвитку культури.
2. Розвиток держави супроводжується розвитком ідей, торгівлі та підвищенням активності у різних сферах життєдіяльності.
3. Держава розвивається шляхом приєднання та поглинання малих держав.
4. Кордон як периферійний орган держави є свідченням його сили або слабкості залежно від рівня захищеності.
5. У своєму розвитку держава прагне увібрати в себе найбільш цінні елементи фізичного оточення (берегові лінії, руслу рік, а також райони, багаті на відповідні ресурси).
6. Перший імпульс до територіального зростання приходить до держави ззовні, від більш високої цивілізації.
7. Загальна тенденція до злиття держав простежується тоді, коли держава набирає сили особливого розвитку в різних сферах людської життєдіяльності [2].

Відповідно до цього слід визнати доцільність дотримання законів, які визначають зміст та специфіку функціонування системи державного управління в умовах глобалізації. Глобальна експансія при цьому є необхідною умовою ефективності внутрішньої політики держави, адже вона забезпечує розширення простору держави, який водночас визначається рівнем нарощування могутності самої держави.

Таким чином, глобальна експансія в сучасних умовах є необхідною умовою та основним законом геополітичного розвитку. Відповідно до цього Україна має розробити таку стратегію геополітики, яка б обґрунтовувала доцільність глобальної експансії, тобто розширення свого впливу на інші країни світу з метою реалізації власних національних інтересів. Виходячи з цього відкритим питанням для України лишається пошук методів здійснення глобальної експансії, які б забезпечували нарощування власного національного потенціалу в протистоянні глобальній експансії.

Важливим аспектом розгляду даної проблеми є також розуміння глобальної контракції, яка забезпечується шляхом посилення економічного,

політичного, ідеологічного та інформаційного потенціалу держави, що забезпечується відповідною модернізацією системи державного управління. Відповідно до типів глобального простору виокремлюються типи контракції: економічна, політична, інформаційна та ідеологічна. При цьому слід зазначити, що основною формулою трансформації системи державного управління в умовах глобалізації є глобальна експансія, яка забезпечує розширення впливу держав, глобальна контракція як глобальне зжаття (концентрація національного ресурсу). На думку *Н.Комлевої*, "експансія як і концентрація є результатом реалізації національного інтересу, лише у випадку експансії це буде вдала, а в концентрації - невдала його форма реалізації" [3, с. 67].

У такому контексті глобальну контракцію також доцільно розглядати як засіб концентрації національних інтересів, що може стати новим геополітичним проектом, який певною мірою полегшить становище держав в умовах глобалізації. Така контракція сприятиме розвитку економічного потенціалу держави. Тобто йдеться про зжаття фізичного простору (на основі концентрації національних інтересів) аж до стандартів розвитку "середньої європейської країни", що допоможе вписати Україну в Європу, стимулюючи тим самим її нову геополітичну стратегію. Реалізація такого проекту свідчитиме не про геополітичне послаблення України в сучасних умовах глобалізації, а про потенційну користь (вигоду), яку отримає Україна в контексті нейтралізації своїх геополітичних конкурентів. Завдяки цьому Україні вдасться відпозиціонувати себе як європейську державу не лише гіпотетично, але й фізично здобути відповідний статус європейської держави. Це, у свою чергу, дасть змогу Україні здійснювати більш нейтральну політику щодо своїх сусідів, передусім Росії, яка сьогодні на умови такого нейтралітету жодною мірою не погоджується.

У контексті розгляду даної проблеми особливе значення також має контракція ідеологічного простору України, яка протягом 90-х рр. привела Україну до втрати міжнародного престижу. Йдеться про формування суспільної свідомості, побудованої на критеріях національної закритості в усіх сферах суспільного життя. Очевидно, що це було пов'язано з розпадом СРСР, коли для України принципово важливим було відмежування від певних транснаціональних структур, оскільки вони перешкоджали її власному національному розвитку. Проте кінець 90-х - початок 2000 рр. привів до усвідомлення необхідності глобальної відкритості, а тому і до доцільності реалізації стратегії глобальної експансії. Здебільшого це обґрунтовувалось потребою України долучитись до відповідних транснаціональних структур з метою реалізації власного національного інтересу.

Це фактично поставило перед Україною потребу формування нової національної ідеї, яка мала вивести її із рангу рядової держави, яка лише географічно має європейський статус. Проте за стилем життя Україна ви-

явилась готовою до претензій на свою глобальну могутність у європейському співтоваристві лише в останнє десятиліття. Саме в цей період перед Україною відкрились можливості для утвердження свого нового європейського статусу, що знімало попередні геополітичні суперечності, які гіпотетично декларувались. При цьому слід відзначити, що в певних сферах суспільної життєдіяльності Україна поводить себе як повноправний член європейського співтовариства. Таке геополітичне досягнення стало можливим завдяки стійкій взаємодії України з її стратегічними партнерами, завдяки чому Україна із "факультативного партнера" перетворилась у ключового союзника з вирішення певних глобальних проблем (тероризм, корупція, прагнення включитись до транснаціональних структур суспільного розвитку).

Для України сьогодні особливо актуальним є питання подолання своєї глобальної контракції, тобто своєї геополітичної закритості. Водночас надзвичайно важко наразі оцінити геополітичне становище України, оскільки прагнення її до геополітичного розширення є надзвичайно слабким. Саме тому постає питання, яким чином і за допомогою яких стратегій сьогодні Україна може вийти із своєї глобальної контракції, розширивши формати свого впливу на функціонування інших національних держав.

З нашої точки, досить суперечливим є судження *Х.Аренд*, відповідно до якого саме тоталітарні режими є технологією геополітичного прориву в ситуації критичної геополітичної закритості. Адже тоталітарний режим завжди простежується у формі відносин між державами, які здійснюють глобальну експансію, і саме вона забезпечує геополітичний прорив для держави в той час, коли тоталітарний режим все частіше призводить до геополітичної контракції шляхом здійснення тотального контролю над індивідуальною масовою свідомістю громадян [10]. Реалізація такої геополітичної контракції в сучасному суспільстві спрощується за допомогою відповідних засобів контролю над масовою свідомістю, до яких передусім належать радіо, телебачення та особливою мірою телевізійні серіали, які забезпечують формування відповідного рівня національної ідентичності.

Слід також відзначити, що тоталітарні форми здійснення внутрішньої політики, як правило, застосовуються в суспільствах, позбавлених структур громадянського суспільства, це безпосередньо приводить до ідеологічної уніфікації стилю суспільного життя. Відповідно до цього глобальна контракція може перетворитись на засіб найвищої уніфікації суспільного життя, що має виключно національно регламентований або чітко визначений характер відповідними політичними цінностями, які задають однолінійний вектор геополітичного розвитку. Це безпосередньо позначається на уніфікації економічного, політичного та духовного життя суспільства, а в остаточному підсумку породжує геополітичну стагнацію, а тому й високий рівень закритості держави. З огляду на зазначене в умовах глобалізації

кожна держава має відшукувати механізми виходу з такої закритості й уможлиблюється це лише завдяки глобальній експансії як об'єктивному засобу сучасного геополітичного розвитку. Саме тому, на думку *О.Шпенглера*, глобальна експансія це "щось демонічне та жахливе, що спонукає велику націю до оволодіння новим простором навіть поза усвідомлення соціальних ризиків такого геополітичного проекту" [4, с. 432].

Сьогодні виходячи із сучасних глобальних контекстів суспільного розвитку вважається, що чим більше простору (географічного, економічного та ідеологічного) освоюється окремою державою, тим могутнішою вона стає. Це, безумовно, суперечливе твердження, адже така політика глобальної експансії теж може бути надзвичайно ризикованою для певної держави, яка здійснює таку експансію, оскільки вона обирає транснаціональні вектори розвитку, "розмиваючи" тим самим свої власні.

"Дорікаючи" глобальній експансії, слід також виходити з того, що геополітична контракція як її альтернатива закономірно приводить до уніфікації суспільства, яка, врешті-решт, призводить до відповідного "застою", що стримує певний розвиток держави в сучасних глобалізаційних умовах. При цьому слід відзначити, що уніфікація суспільства, яка є результатом геополітичної контракції, протистоїть розвитку суспільства, а насамкінець призводить до застою в такому розвитку. Адже лише зовнішні стимули в розвитку держави, її економіки та культури можуть забезпечити їм можливість витримати могутне суперництво з розвиненими країнами (Заходом), а тому дозволити Україні досягнути певного прориву. Відповідно до цього сучасна стратегія розвитку України в умовах впливу глобалізації стане ефективною, якщо буде здійснюватись шляхом успішного проведення ліберальних реформ з метою переведення суспільства у функціональний режим демократії. Саме це допоможе, зокрема, Україні значною мірою сформувати власний ментально-регламентований геополітичний простір, а завдяки цьому посилити свою геополітичну значимість у глобальному світі.

У цьому контексті, відшуковуючи ефективну геостратегію розвитку, Україна в умовах глобалізації має адаптувати параметри зовнішнього впливу під вітчизняні стандарти суспільного розвитку, а це можливо лише завдяки ліберальній моделі реалізації глобальної експансії. Коли йдеться про ліберальні форми глобальної експансії, то це є принципово важливим, оскільки "в геополітичній боротьбі всі держави поводять себе у стосунках з іншими державами як хижаки, тобто авторитарно. Лише при цьому одні маскуються, а інші ні. Сутність цього полягає не стільки в характеристиці геополітичного актора (типі його економічної та політичної системи), скільки в характеристиці обставин, які або дають змогу йому бути хижакком, або роблять його їжею для іншого хижака" [3, с. 74].

Одним із прийомів сучасної геополітики демократичних держав є здатність до авторитарної поведінки у здійсненні глобальної експансії, яка

є показником ідеологічної експансії, що притаманна ліберальним системам і засвідчує високий рівень політичної коректності в здійсненні глобальної експансії. Важлива, а фактично і визначальна роль належить політичному лідеру, наскільки він реально є загальнонаціональним лідером, настільки йому й вдається визначати геополітичний вектор розвитку держави. Тобто тут переважно йдеться про рівень відповідності та збігу геополітичної волі й національного інтересу, завдяки чому загальнонаціональний лідер отримує підтримку суспільства в питаннях геополітичного розширення держави. Тобто предмет розширення держави лише тоді може виступати об'єктом ефективної державної політики, коли він підтриманий на рівні нації в цілому. Саме тому політичний лідер може здобути геополітичний успіх у результаті здійснення глобальної експансії, якщо вона первинно буде оформлена на рівні національного інтересу, який має виступати предметом державної політики, інакше будь-які дії лідера будуть визнані неефективними. Тобто йдеться про адекватну збіжність політичної волі та національного інтересу у здійсненні державної стратегії розвитку в умовах глобалізації.

У цьому контексті можна виділити дві форми глобальної контракції, так звану "ідеологічну контракцію" - коли суспільство живе однією ідеєю розвитку, сповідуючи один єдиний вектор суспільного розвитку, та географічну (фізичну) контракцію, коли чітко визначені територіальні межі держави, відповідно до яких має здійснюватись геополітичний вектор розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У межах даної статті проведено аналіз глобальної контракції як засобу здійснення глобальної інтеграції, на підставі чого виявлено її вплив на систему державного управління.

Глобальна контракція, яка передбачає акумулювання національних ресурсів (інтересів), спрямована на вироблення ефективної стратегії розвитку держави й утвердження своєї конкурентоспроможності у світі шляхом приєднання чужої території та формування нової систем кордонів. Вона забезпечує формування геостратегічного образу, який визначає закономірності розвитку такої держави, а відповідно до цього і ставлення до такої держави з боку світової спільноти.

Здійснений нами аналіз довів, що головною причиною появи глобальної контракції, яка сьогодні стає визначальним імперативом для розвитку та функціонування більшості країн в умовах глобалізації, є неналежне оформлення національного інтересу, низький рівень життєдіяльності структур громадянського суспільства, відсутність чіткої стратегії модернізації систем державного управління, яка була б чітко регламентована відповідними ментальними критеріями, а тим самим забезпечувала реалізацію структурних реформ основних сфер суспільного життя на основі реалізації відповідного чітко визначеного національного інтересу, який би відповідав глобальному вектору розвитку держав. Саме ці питання і закладають перспективи

подальшого вивчення даної проблематики в межах сучасної державно-управлінської науки.

Список використаних джерел

1. *Хабермас Ю.* Будущее человеческой природы / Ю. Хабермас. - М., 2004. - 454 с.
2. История политических и правовых учений / под ред. В. С. Нерсесянца. - М., 1997. - 399 с.
3. *Комлева Н.* Геополитическое сжатие / Н. Комлева // Мировая экономика и междунар. отношения. - 2003. - № 2. - С. 66-75.
4. *Шпенглер О.* Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. - М. : Мысль, 1993. - Т. 1. - 587 с.
5. *Войтович Р.* Вплив глобалізації на систему державного управління: теоретико-методологічний аналіз / Р. Войтович. - К. : НАДУ, 2007. - 640 с.

Валентина Гошовська,

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту НАДУ*

Людмила Пашко,

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту НАДУ*

Реформування Української держави як виклик сьогодення

Завдання держави полягає не в тому,
щоб будувати рай на землі,
а в тому, щоб не перетворювати
земне життя на пекло.

П. Чаадаєв

Стаття присвячена першому етапу започаткованої адміністративної реформи. Автори обґрунтовують необхідність проведення реформи Української держави та визначають її обов'язкові завдання.

Ключові слова: реформа держави, сфера державного управління, система державної служби, зворотний зв'язок, соціальне партнерство.

The article is devoted the first stage of the administrative reform. Authors ground the necessity of leadthrough in Ukraine of reform of the state and obligatory directions determine it.

Key words: reform of the state, sphere of state administration, system of government service, feed-back, social partnership.

Постановка проблеми. Сучасний етап функціонування Української держави все більше переконає в необхідності її суттєвої модернізації з ме-